

Vabariigi Valitsuse määruse
„Raikküla-Paka maastikukaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega moodustatakse Raikküla-Pakamäe maastikukaitseala, Raikküla-Paka hoiuala, üksikobjekti Estonia mägi ning Mõisa nõmm ja Raikküla Pakamäe kroonliudiku püsielupaikade põhjal üks, kõiki alasid liitev Raikküla-Paka maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*). Samuti liidetakse kaitsealasse kaitseta riigiomandis olevat maad laanemetsade kaitseks.

Kaitseala asub Rapla maakonnas Kehtna vallas Saunaküla külas ning Rapla vallas Kaigepere, Lipa, Lipametsa, Raela ja Raiküla külas. Kaitseala on moodustatud Rapla Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee 25. septembri 1973. a otsusega nr 11 „Kohaliku tähtsusega geoloogiliste objektide looduskaitse alla võtmise kohta” kaitse alla võetud Paka astangu – Raikküla rannamoodustiste põhjal, mille kaitse-eeskiri kinnitati 29. mai 2006. a määrusega nr 126 „Raikküla-Pakamäe maastikukaitseala kaitse-eeskiri”. Kaitseala moodustatakse ka Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrusega nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas” kaitse alla võetud Raikküla-Paka hoiuala põhjal. Samuti on kaitseala moodustatud Rapla Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu Täitevkomitee 24. novembri 1981. a otsuse nr 268 „Looduskaitse kohta Rapla rajoonis” Estonia mäe (Ees-mägi ja Tagamägi) põhjal. Lisaks on kaitseala moodustatud keskkonnaministri 17. aprilli 2006. a määrusega nr 28 „Kaitsealuste seeneliikide püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” kaitse alla võetud Raikküla Pakamäe ja Mõisa nõmm kroonliudiku püsielupaikade põhjal.

Eelnõukohase määrusega moodustatakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate kaitstavate loodusobjektide, milleks on maastikukaitseala, hoiuala, üksikobjekt ja kaks püsielupaika, liitmisel üks maastikukaitseala ja kinnitatakse alale ühine kaitsekord. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud rohumaa- ja metsaelupaigatüüpide ning II lisas oleva liigi kaitse. Samuti võetakse tulenevalt metsanduse arengukavas (2011–2020) välja toodud vajadusest täiendavalt kaitse alla laanemetsi. Moodustatav kaitseala kattub osaliselt Natura võrgustikku kuuluva Raikküla-Paka loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Sander Laherand (tel 5692 7990, e-post sander.laherand@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post

marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta pinnavorme, sealhulgas Raikküla rannamoodustisi ja Estonia mäge, maastikuilmet, elustiku mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja ajaloolis-kultuurilise väärtusega objekti. Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)¹, kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), puisniidud (6530*), lubjakivipaljandid (8210), vanad loodumetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning puiskarjamaad (9070). Kaitsealal kaitstakse II kaitsekategooriasse kuuluvat laanerähni (*Picoides tridactylus*), püst-linalehikut (*Thesium ebracteatum*) ja kroonliudikut (*Sarcosphaera coronaria*) ning nende elupaiku.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Raikküla-Paka maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud kooslused. Kaitsealal asuvad looduslikud ja poollooduslikud kooslused – elupaigatüübid aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), puisniidud (6530*), lubjakivipaljandid (8210), vanad loodumetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ja puiskarjamaad (9070) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need metsaelupaigad ja poollooduslikud rohumaad on intensiivse tootmise ja majanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Vanad loodumetsad (9010*) on laia mahuga elupaigatüüp, mida on mujal Euroopas hakatud nimetama läänetaigaks ja mis hõlmab eeskätt vähese inimõjuga vanu metsi, aga ka looduslikult uuenenud hiljutisi põlendikke katvaid nooremaid puistuid. Vanades loodumetsades leiavad elupaiga paljud ohustatud liigid, eriti samblad, samblikud, seemed ja selgrootud loomad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodumetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. Kuna Raplamaal on palju lubjakivimaardlaid, siis on ohuteguriks ka kaevandustegevus. Elupaigatüüpi **rohunditerikkad kuusikud (9050)** kuuluvad salukuusikud ja

¹ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

kuuseenamusega soostuvad või soostunud puistud. Rohurindes kasvavad enamasti kõrgekasvulised lopsakad saluained või kõrrelised ja sõnajalad. Samas võib taimestik olla ka kiduram, kui arvestada näiteks sinilille-kuusikuid, mis on Raplamaal enim levinud. Peamine ohutegur, mis on sarnane kõikidel metsaelupaikadel, on metsaraie. Ühtlasi ohustab metsaelupaiku kaevandamine, mille käigus metsakooslus otseselt hävitatakse. Elupaiku kahjustatakse, kui kaevandatakse külgnevat ala ja selle tõttu muudetakse ala veerežiimi, keskkonna pH-d, tormikindlust jne.

Lipa ja Lipametsa külas ning Raikkülas paikneb kompaktsel alal suur hulk **laanemetsi**, mis moodustavad tervikliku metsaökosüsteemi. Laanemetsade kaitse toetab metsanduse arengukavaga (2011–2020) võetud kohustust kaitsta viljakaid metsakasvukohatüüpe laiemal alal. Vähemal määral on esindatud ka salu- ja soovikumetsad.

Saunakülas Estonia piiranguvööndis on takseeritud **kastikuloo-tammikuid**, mis on osaliselt määratud vääriselupaigaks. Jaanus Paali 1999. aasta „Eesti taimkatte kasvukohatüüpide klassifikatsioon” järgi kuuluvad kastikuloo-tammikud haruldaste ja kaitset vajavate metsakoosluste hulka.

Poollooduslikud kooslused on sellised rohumaad, mida on majandatud pikka aega ekstensiivselt ja milles kasvavate liikide arv on suur. Niitmise korral viiakse niide (toitained) alalt minema, millega paranevad eri liikide elustikutingimused. Karjatamisel jaotuvad toitained ringi ja tekivad mikrohäiringud. Loomad soodustavad seemnete levikut, mis tagab liikide parema leviku. **Puisniidud (6530*)** on tekkinud võsa ja puude osalise raiumise, niitmise ja karjatamise koosmõjul. Sel moel tekivad alale mitmekesised valgus- ja niiskustingimused, mis võimaldavad kõrvuti kasvada erinevatel niidu- ja metsataimedel. **Puiskarjamaad (9070)** sarnanevad oma struktuurilt puisniitudele, kuid neid rohumaid hooldatakse peamiselt karjatamise teel. **Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)** asetsevad mineraalmaal ja selliste rohumaade liigirikkus on pigem väike, sest ajalooliselt on neid väetatud või kultuuristatud. Hooldamise jätkamisel nende alade mitmekesisus suureneb. **Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210)** on rohumaad tüüp lubjarikkal mineraalmullal, mida iseloomustab suur liigirikkus. Rohumaid ohustab ühelt poolt vähene inimtegevus, mille tõttu need alad metsastuvad. Teisalt ohustab liigne hooldus, sest sage niitmine või heina purustamine vähendab soontaimede mitmekesisust. Negatiivse toimega on ka igasugune ehitustegevus, kaevetööd jms, mis kahjustab rohumaid otseselt.

Lubjakivipaljanditel (8210) kasvab rohkelt endeemseid liike. Eestis kuuluvad sellesse elupaigatüüpi paeseinandid nende pragudes kasvava taimestikuga. Paljandi otsesed ohutegurid puuduvad, kaudselt on nendeks prahistamine, lõkked paljandi all, liigne ronimine jms.

Haruldaste ja ohustatud liikide elupaigad kattuvad enamasti loodusdirektiivi I lisa elupaikadega. Kui elupaigad on kaitstud, siis on tagatud ka liikide jaoks stabiilne keskkond.

Laanerähn (*Picoides tridactylus*) on II kaitsekategooria linnuliik, kes asustab kõige meelsamini vanu metsi, kus paikneb surevaid ja surnud puid. Liikide ohustatuse hindamise (2019) järgi kuulub liik ohualdiste kategooriasse. Laanerähn on paigalind, keda ohustab eelkõige metsamajandus ja elupaikade fragmenteerumine. Laanemetsade lisakaitse parandab ohustatud linnuliigi seisundit.

Püst-linalehik (*Thesium ebracteatum*) on II kaitsekategooria soontaim, mis kuulub loodusdirektiivi II lisa liikide hulka. Liikide ohustatuse hindamise (2017) järgi kuulub püst-linalehik ohualdiste liikide kategooriasse. Taim on madalakasvuline ja väikeste õitega, mistõttu on seda rohu seest üpris raske leida. Liik sõltub otseselt poollooduslikest kooslustest, sest see ei suuda pikalt kõrreliste jt sarnaste dominantidega konkureerida. Liiki ohustab keskkonna oluline muutmine (ehitamine, metsastamine, intensiivne põllumajandus jms).

Kroonliudik (*Sarcosphaera coronaria*) on II kaitsekategooria seeneliik, mis kasvab metsas. Liikide ohustatuse hindamise (2019) järgi on liik ohualdiste liikide kategoorias. Kroonliudik on alguses keraja kujuga, hiljem tähtjalt lõhenenud ja kausikujuline, seest lillakas. Seen on mürgine. Liiki ohustab keskkonna oluline muutmine (metsaraie, ehitamine, tallamine jms).

Esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus

Raikkülas asuv Pakamägi on lame õhukese pinnakattega metsane paekõrgendik, mille absoluutkõrgus on u 63 m ja suhteline kõrgus ligikaudu 9 m. Kõrgendiku loode- ja põhjanõlv on järsk, lääneküljel lõpeb pinnavorm kuni 9 m kõrguse astanguga. Astang on suuremas osas kaetud rusukalde ja taimestikuga, vaid keskosas paljanduvad Raikküla lademe kivimid umbes 2 m kõrguse seinana. Ala läbivad külastajate sissetallatud rajad. Samuti on avatud alale rajatud rekreatiivne puhkekoht. Märkimist vääriv pinnavorm asub ka Saunakülas, seda kutsutakse Estonia mäeks. Hooldatava puisniidu tõttu on ala esteetiliselt kaunis ja hea nähtavuse tõttu tuleb pinnavorm esile. Muus osas, kus rohumaad ei ole säilinud, ei ole maastikuilme eripärane. Pinnavormidest asuvad alal veel väikesed voorjad põhja-lõunasuunalised pikiteljelised moreeniseljandikud, mida ümbritseb tasane põllumajandusmaastik. Seljandikud on kuni 600 m pikad, kuni 300 m laiad ja kuni 2,5 m kõrged ning kaetud hõreda segametsaga. Kokkuvõtvalt ilmestab kaitseala suures osas tasane metsamaastik, mis vaheldub avatud poollooduslike koosluste ja mõne reljeefse pinnavormiga.

Pakamäe sihtkaitsevööndis asub arheoloogiamälestisena riikliku kaitse all olev linnus (kultuurimälestiste registri reg-nr 12145). Henriku Liivimaa kroonika andmetel korraldasid ristisõdijad 1216. aasta augustis esimese sõjaretke tollasesse Harju maakonda. Raikküla, kuhu kõik ümbruses olevad hõimud tavatsesid igal aastal nõupidamiseks kokku tulla, oli ristisõdijate vägede üheks laagrikohaks. Henriku Liivimaa kroonika andmetele toetudes on Pakamäe rahvatraditsioonis peetud Muinas-Eesti hõimujuhtide kärjate ehk nõupidamise paigaks. Mäel on mõned inimpõlved tagasi paiknenud suur Munga kiriku nime all tuntud kivihoone. Linnamäele või võimalikule nõupidamispaigana rajatud kindlustatud laagrikohale viitavaid nähtavaid märke ei ole teaduspõhiselt kindlaks tehtud. Samas ei ole tehtud arheoloogilisi uuringuid (Kultuurimälestiste register. Muinsuskaitseamet, 2020).

Ala esteetilise väärtuse säilimist ohustab intensiivne metsamajandamine, ehitustegevus ja kaevandustegevus. Kavandatav kaitsekord tagab väärtuste säilimise.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide

ökoloogilistele nõudlustele. Raikküla-Paka maastikukaitseala kuulub Raikküla-Paka loodusala (rahvusvaheline kood EE0020322) koosseisus üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Loodusdirektiivi I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), puisniidud (*6530), lubjakivipaljandid (8210), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050) ja puiskarjamaad (9070). Samuti on loodusala eesmärk kaitsta taimeliiki püst-linalehikut. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide ja püst-linalehiku kaitse on Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Raikküla-Paka maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Kõikide liikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine ei ole vajalik – eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka see liik, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Lisaks kaitse-eesmärkidele on alal registreeritud veel II kaitsekategooriasse kuuluv kanakull (*Accipiter gentilis*), kaunis kuldking (*Cypridium calceolus*), aasnelk (*Dianthus superbus*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), palu-karukell (*Pulsatilla patens*), madal unilook (*Sisymbrium supinum*), kurdõhik (*Neckera crispa*) ja Oederi põiksammal (*Plagiopus oedreri*). III kaitsekategooria liikidest on registreeritud hiireviu (*Buteo buteo*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), suur käöpõll (*Listera ovata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), hall käpp (*Orchis militaris*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja kähär põõsassammal (*Thamnobryum alopecurum*). Kaitsealuste liikide elupaikades on vajalik arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

Raikküla-Paka loodusalal on määratud kaitstavaks elupaigatüübiks liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), kuigi rohumaakooslused on inventeeritud ja seda tüüpi ei ole kusagil kaardistatud. Varem, Natura ala moodustamise ajal oli see kaasnev elupaik. Arvestades, et Raikküla-Paka maastikukaitsealal on pinnas lubjarikas (paas maapinnale lähedal), mis peegeldub ka taimestiku

koosseisus, ei ole otstarbekas kajastada lubjavaest niitu kaitse-eesmärgina. Kõik poollooduslikud kooslused on kaitsealal kaitse-eesmärgiks, mistõttu ei ole need tavapärase ohutegurite tõttu (ehitamine, metsastamine jms) ohustatud. Seetõttu tehakse ettepanek antud elupaika kaitseala kaitse-eesmärgina mitte kajastada, samas lisatakse loetellu aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ja kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Raikküla-Paka maastikukaitseala piirkond on kaitse all olnud osaliselt juba 1973. aastast, kui Raikküla kolhoosis Paka mäel võeti kaitse alla Paka astang – Raikküla rannamoodustised. Kuna piirkonda jäävatel looduskooslustel on vahepeal tehtud mitu uuringut, siis on moodustatud väärtuste kaitseks erinevaid loodusobjekte: Raikküla-Paka hoiuala, Mõisa nõmm ja Raikküla Pakamäe kroonliudiku püsielupaigad, Raikküla-Pakamäe maastikukaitseala, üksikobjekt Estonia mägi ja Raikküla-Paka loodusala. Praegu paikneb kompaktsel alal mitu erinevat kaitstavat loodusobjekti, kaasa arvatud ühte Natura alasse kuuluvad objektid. Selguse huvides on otstarbekas moodustada siseriiklikest kaitstavatest loodusobjektides üks, kõiki alasid liitev maastikukaitseala.

Vanu loodumetsi (9010*) on kaitsealal inventeeritud 31 ha ulatuses Lipametsa sihtkaitsevööndis. Lisaks on inventeeritud 29 ha potentsiaalset elupaika, mis areneb vastavaks elupaigatüübiks 30 aasta jooksul. **Rohunditerikkaid kuusikud (9050)** on registreeritud Pakamäe sihtkaitsevööndis umbes 10 ha ulatuses ja väiksemas osas kaasneva elupaigatüübina Lipametsa sihtkaitsevööndis.

Keskkonnaministri 12. detsembri 2017. a käskkirjaga nr 1-2/17/1204 algatati kavandatava kaitseala piires kahe uue kaitseala moodustamine. Nendesse jäävad kompaktsed eri vanusega **laanemetsad**, mis on ekspertide hinnangul olulised mitmekesise elu- ja looduskeskkonna säilitamisel. Sellised kooslused saavad jätkusuutliku ökosüsteemina funktsioneerida vaid siis, kui neid ei majandata. Laanemetsi paikneb Raikküla sihtkaitsevööndis umbes 227 ha. Lisaks jääb alale 15 ha soovikumetsi ja 10 ha salumetsi. Kuigi paljud metsaosad ei kuulu veel vanade metsade hulka, hoitakse neid siiski majandamata, et tulevikus tekiks suure ja elurikkust tervikuna toetavad metsaalad. **Kastikuloo-tammikuid** on Eestis takseerimise järgi vaid 1813 ha. Sellised kooslused moodustavad kogu Eesti metsamaast vaid 0,1%, millest vaid 170 ha asub eri kaitsealadel. Estonia piiranguvööndis paikneb kastikuloo-tammikuid 2 ha ulatuses, tammede vanus on umbes 110 aastat.

Kavandataval kaitsealal on keskkonnaregistri järgi 38,3 ha **poollooduslike kooslusi**, millest lepingute järgi on hoolduse all 15,3 ha. Kõige enam jääb kaitsealale **puisniite (6530*)**, vastavalt 15,5 ha. Esinduslikud puisniidud jäävad Raikküla-Paka ja Estonia mäe piiranguvööndisse, mida ka osaliselt hooldatakse. Raikküla-Paka piiranguvööndisse jääb 19,5 ha hooldatavaid **puiskarjamaid (9070)**. Poollooduslikest rohumaadest on registreeritud veel 3,8 ha **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga kooslusi (6510)** Raikküla-Paka piiranguvööndis, mida samuti hooldatakse. Estonia mäe piiranguvööndisse jääb 1,1 ha ulatuses elupaigatüüp **kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210)**.

Raikküla-Paka maastikukaitsealal on registreeritud mitu kaitsealust liiki (11 II ja 10 III kaitsekategooria liiki). Vööndite tsoneerimisel on kaitsealuste liikide nõudlusi arvestatud, mistõttu

pole vajalik seada kõiki liike eraldi eesmärgiks. Ei ole vajalik nimetada kaitse-eesmärgina näiteks kanakulli või kurdõhikut, kelle elupaigad on ulatuslikul alal sihtkaitsevööndis kaitstud ning seal ei ole vajalik planeerida spetsiaalseid liigikaitselisi töid. Küll lisatakse eraldi kaitse-eesmärgiks ohustatud liik **laanerähn**, kelle kaitset parendatakse kaitseala loomisega olulisel määral. Arvestades kodupiirkonna suuruseks 50–100 ha, võib Lipametsa ja Raikküla sihtkaitsevööndis pesitseda 3–5 paari laanerähni. Keskkonnaregistri järgi on kaitsealal kaardistatud kaks laanerähni levikuala.

II kaitsekategooria taim **püst-linalehik** sõltub otseselt poollooduslikest kooslustest. Kavandataval kaitsealal on registreeritud 12 leiukohta kokku 3,4 ha ulatuses. Siiski on mitu kasvukohta ebasoodsas seisundis, sest alasid pole hooldatud. Näiteks on botaanik Vilma Kuusk hinnanud 2001. aastal Estonia piiranguvööndis ühe ala elujõuliseks, kuid 2019. aastal leiti alalt vaid 10 vegetatiivset taime, mis ei viita elujõulisele populatsioonile. Kuna liik on rahvusvahelise Raikküla-Paka loodusala eesmärgiks, siis on liigi kaitse eriti oluline. Kui kasvukohtadele ei leita pikaajalisi rohumaa hooldajaid, siis on vajalik tellida liigikaitselisi töid loodushoiutööde meetme kaudu. Püst-linalehik kasvab ka hõredates loometsades, kus paas ulatub pinnani välja ja puuliigid ei suuda kõrgeks kasvada ning rohustu on hõre. Ajalooliselt on selliseid alasid vähemal või rohkemal määral karjatatud. Sellistes kohtades võib osutada vajalikuks mändide jt puuliikide mõnetine eemaldamine.

Ühtlasi lisatakse kaitse-eesmärgiks seeneliik **kroonliudik**, sest Raikkülla jääb liigi kõige esinduslikum elupaik Eestis. Lähestikku paikneb 8 registreeritud leiukohta kogupindalaga 6,9 ha. Viimati leiti aladel viljakehi 2015. aastal, kuid elupaigas ei ole toimunud olulisi muutusi. Kui alal ilmneb vajadus teha kaitsekorralduslikke töid, on kroonliudiku soodne seisund prioriteetsem võrrelduna teiste kaitsealuste liikidega. Püst-linalehiku kasvukohtadega liigi elupaik ei kattu. Ühtlasi on püst-linalehik seotud poollooduslike koosluste ehk avaramate rohumaadega, seega vastuolu nende liikide kaitsele ei teki.

Raikküla-Paka maastikukaitseala moodustamine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on suures osas Natura 2000 võrgustikku kuuluva Raikküla-Paka loodusalaga.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala maastik on mitmekesine, leidub nii looduslikumaid metsamassviive kui ka poollooduslikke pärandkooslusi, samuti reljeefseid pinnavorme, millel on ajaloolis-kultuuriline taust. Maastiku varieeruvuse tõttu pakub kaitseala elupaika mitmele liigile. Samas paikneb ala keset põllumajandusmaastikku ja inimtegevust, mistõttu on kohasem nimetada ala **maastikukaitsealaks**. Piir maastikukaitseala ja looduskaitseala vahel on õrn, nimetusest olulisem on kaitseala kaitsekord, et see tagaks väärtustele sobiva kaitse. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist, mis on oluline näiteks potentsiaalsete elupaikade kaitsele. Laanemetsad ei vasta suures osas veel haruldastele elupaikadele, samas on oluline tagada nende metsade kaitse majandustegevuse eest. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtuste looduskompleksi. Varem jäi alale kaks liigi püsielupaika, kuid otstarbekam on kaitsta ala väärtusi koos, kaitsealana.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses võimalikult selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel eelistatud kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (kraavide kaldad, teed, maaüksused, sihid), mõnes kohas ka mõttelisi sirgeid ja kõlvikupiire. Mõttelise sirge otsapunktid on esitatud geograafiliste koordinaatidena kraadi ja minuti vormingus. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Kaitseala pindala on 371,6 ha, millest sihtkaitsevööndisse kuulub 313,1 ha ja piiranguvööndisse 58,5 ha. Kaitseala maaomandist on riigiomandis 313,9 ha (sh sihtkaitsevööndis 313,1 ha), eraomandis 50,6 ha (millest piiranguvöönd 50,59 ha) ja munitsipaalmaad jääb kaitsealale 7,1 ha (millest piiranguvöönd 7,1 ha).

Kaitseala moodustatakse osaliselt olemasolevate kaitstavate loodusobjektide põhjal. Need alad on Raikküla-Pakamäe maastikukaitseala, Raikküla-Paka hoiuala, üksikobjekt Estonia mägi ning Mõisa nõmme ja Raikküla Pakamäe kroonliudiku püsielupaik. Olemasolevad kaitstavad loodusobjektid jäävad endistesse piiridesse, v.a vana kaitsekorraga üksikobjekt Estonia mägi, mille piire muudetakse selliselt, et ala pindala väheneb 7,2 ha. Kaitse alt arvatakse välja ida- ja lõunapoolse lahustüki lõunaosa. See puudutab tervikuna Sarapuu (29201:001:1675), Harju (29201:001:1391), Sõmera (29201:001:0012), Põhja-Sõeru (29201:001:1373) ja Lõuna-Sõeru (29201:001:1402) katastriüksust ning osaliselt Romula (29201:001:0902) katastriüksust. Kõige idapoolsema lahustüki lõunaosast ei ole leitud ohustatud liike ja seal pole registreeritud loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpe. Ühtlasi pole lahustüki lõunapoolsel osal potentsiaali pakkuda püst-linalehikule sobivaid kasvukohti, mis on põhjaosas veel säilinud. Samuti pole tegu esindusliku pinnavormiga, kuna see on väga lauge ega eristu kaitseta maast ümbruskonnas. Alale jäävad valdavalt latimetsad ja keskealised puistud, mis ei ole haruldased või ohustatud. Samal põhjusel on vähendatud kõige lõunapoolsema lahustüki ala suurust. Muus osas on Estonia piiranguvööndis kaardistatud elupaigatüübid või haruldased taimekooslused ning püst-linalehiku jt kaitsealuste liikide kasvukohad, mistõttu on sealsete alade kaitse jätkuvalt põhjendatud.

Kaitstava ala pindala suureneb 237,8 ha võrra riigiomandis oleva maa arvelt. See puudutab enamasti Vardi metskond 64 (65402:002:0016) ja Vardi metskond 65 (65402:002:0017) katastriüksust ning osaliselt Vardi metskond 60 (65402:001:0247) ja Vardi metskond 63 (65402:002:0015) katastriüksust.

Raikküla sihtkaitsevöönd (239,4 ha) paikneb viie lahustükina kaitseala edelaosas ja keskel. Peamiselt paiknevad lahustükid koos, metsaosasid eraldavad teelõigud. Vööndisse jääb neli katastriüksust: riigiomandisse kuuluvad Vardi metskond 60 (65402:001:0247), Vardi metskond 63 (65402:002:0015), Vardi metskond 64 (65402:002:0016) ja Vardi metskond 65 (65402:002:0017).

Põhjaosas kulgeb vöönd mööda katastriüksuse piiri. Mõttelise sirge otsapunktide koordinaadid on 58,93488276 ja 24,72618215 ning 58,93482492 ja 24,72663802. Liinikoridor jääb kaitsealalt välja, vaid põhikaardi metsaosas kuulub vööndisse. Ristuv tee vööndisse ei jää. Mööda liinikoridori (jääb välja) kulgeb vöönd mööda katastriüksust teeni, mis jääb vööndist välja. Teesosa Tuka

(65402:001:0770) katastriüksusest lõunas jääb samuti kaitsealalt välja. Edasi kulgeb vöönd mööda katastriüksust kuni liinikoridorini, misjärel suundub see kagusse (põhikaardi metsaosa jääb sisse), kuni ristub taas katastriüksuse piiriga. Sealt edasi kulgeb vöönd mööda katastriüksuse piiri kuni Malmipõllu (65401:001:0348) katastriüksusest idasse jääva rajani (jääb välja). Põhja ja lääne suunal kulgev rada ja tee jäävad vööndist välja. Raikküla-Päärdu ja Lipa-Mõisamaa tee jäävad katastriüksuse järgi vööndist välja. Edasi loode suunal kulgeb vöönd mööda Vardi metskond 64 katastriüksust, kuni jõuab Abru katastriüksuse (65402:002:0068) kagunurka. Sealt kulgeb vööndipiir kagusse punktini 58,92476109 ja 24,71136978. Mööda sihti, mis jääb vööndisse, kulgeb piir algul idasse ja seejärel põhja. Pigibaasi tee L2 (65401:001:0442) jääb katastriüksuse järgi vööndist välja. Vööndi piir kulgeb umbes 150 m läände mööda katastriüksust, seejärel kulgeb piir mööda metsateed loodesse (jääb vööndisse), kuni ristub katastriüksuse piiriga.

Kõige läänepoolsem väike lahustükk on põhjaosas piiritletud põhikaardi järgi teega (jääb välja). Sihid ida- ja lõunaküljel jäävad sisse. Lääneküljel kulgeb vöönd mööda katastripiiri, Lubjaahju katastriüksuse (65402:002:0530, jääb välja) nurgapunktist punktini 58,93054706 ja 24,70615817 (teepiir) kulgeb mõtteline sirge.

Kõige idapoolsem lahustükk kulgeb mööda katastriüksuse piiri, idaosas ka mööda teed (jääb sisse) ning lõunaosas osaliselt mööda kraavi (jääb välja).

Lipametsa sihtkaitsevööndi (54 ha) peamise osa moodustavad Vardi metskond 64 (65402:002:0016) ja Vardi metskond 63 (65402:002:0015) katastriüksus. Piir kulgeb lääneosas mööda kraaviserva, kraav sihtkaitsevööndisse ei jää. Väga väikesel määral jääb vööndisse ka Abru (65402:002:0068) katastriüksus, kui kinnistu piir kulgeb mõlemal pool kraavi.

Pakamäe sihtkaitsevööndi (19,7 ha) moodustab Vardi metskond 60 (65402:001:0247) katastriüksus. Vöönd kulgeb mööda katastriüksuse piiri. Ida- ja lääneosas kulgevad metsateed jäävad vööndist välja.

Estonia piiraguvööndi (20,6 ha) moodustavad neli lahustükki. Vööndisse jäävad Järvepõllu (29201:001:0007), Lõokese (29201:001:0192), Kraavi-Juhku (29201:001:0174), Järve-Juhku (29201:001:0175), Madise (29201:001:0060), Allepa (29201:001:1552), Romula (29201:001:0902), Järve (29201:001:1705), Estonia puhkeala (29201:001:0233), Jõeäärse (29301:001:0228), Soomäe (29201:001:0011), Kutsari-Sepa (29201:001:1666), Kutsari-Valli (29201:001:0058) ja Kutsari (29201:001:1542) katastriüksus.

Idapoolsem lahustükk on piiritletud põhja- ja idaosas mööda kraavi (jäävad vööndist välja). Lõunaosas kulgeb piir mööda katastriüksuse piiri. Läänepoolsem lahustükk on piiritletud tee järgi, mis jääb vööndist välja.

Kõige väiksem lahustükk, mis asetseb keset põllumaad, on kaardistatud mõtteliste sirgetena. Nurgapunktid on 58,96401572 ja 24,79829540; 58,96320993 ja 24,79887555; 58,96288470 ja 24,79748126 ning 58,96370857 ja 24,79687914.

Puhkeala piirkond, mis jääb veekogu äärde, on põhja- ja idaosas piiritletud kraaviga, mis jääb vööndist välja. Väikeses osas lahustüki kaguosas kulgeb piir mööda põhikaardi metsakõlvikut.

Lõunaosas jääb tee ja teekraav vööndist välja. Lääneosas jäävad tee ja rada metsa serval vööndist välja. Järve kaldal kulgeb vöönd mööda metsapiiri kuni kraavini, mis jääb vööndist välja.

Lõunapoolseima lahustüki piir kulgeb põhjaosas mööda tee katastriüksust (jääb välja). Idaosas kulgeb vöönd mööda kraavi (jääb välja) kuni Põhja-Sõeru (29201:001:1373) katastriüksuseni (jääb välja). Lõunaosas kulgeb vöönd mööda katastriüksuse piiri. Lääneosas jälgib piir kraavi, mis jääb vööndist välja. Loodes jääb lühike mõtteline sirge punktide 58,95903566 ja 24,78773656 ning 58,95916188 ja 24,78797441 vahele.

Raikküla-Paka piiranguvööndi (37,9 ha) moodustavad Laanetaguse (65401:001:0269), Kasearu (65402:001:0178), Seelikusoo (65402:001:0662) ja Lepiku (66801:001:0674) katastriüksus.

Idapoolse lahustüki põhja- ja idaosa kulgevad mööda katastriüksuste piire. Mõtteline sirge kaguosas jääb Põllu katastriüksuse (65402:001:0332) lõunanurga ning punkti 58,95238716 ja 24,78004548 vahele. Seega kulgeb vöönd selles osas üle Lepiku katastriüksuse kuni Mäe katastriüksuseni (65402:001:0136), mis jääb vööndist välja. Lõunaosas kulgeb piir mööda katastriüksust ja kraavi (jääb välja). Lääneosas järgib piir katastriüksust kuni truubikohani, kust vööndipiir järgib kraavi ja kiviaeda, mis jäävad vööndist välja. Samuti jääb vööndist välja põhikaardil olev õueala ja majani suunduv tee. Lääneosas jääb kraav vööndist välja, muus osas jälgib vöönd metsapiiri põhikaardi järgi, v.a kitsal lõigul Kangru (65401:001:0177) katastriüksuse piires, kus piir kulgeb katastriüksuse järgi. Ka rohumaa kõlvik põhikaardil jääb vööndisse.

Läänepoolse lahustüki moodustab Seelikusoo (65402:001:0662) katastriüksus. Põhja pool kulgeb piir mööda kraavi, mis jääb välja. Muus osas järgib piir katastriüksuse piiri.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvate loodusväärtustega. Keskkonnaministeeriumi initsiatiivil moodustati töörühm rangelt kaitstavate metsade osakaalu ja tüpoloogilise esinduslikkuse eesmärkide täitmise hindamiseks. Töörühma hinnangul on üheks sobilikuks alaks, kus tuleks laanemetsade kaitset tõhustada, Raikküla piirkond. Lisaks on kaitsekorra väljatöötamisel tuginetud Clanga OÜ poolt 2018. aastal tehtud osalisele elupaigatüüpide inventuurile, mis andis ajakohast infot väärtuste paiknemise ja seisundi kohta. Samuti on teinud kohapealseid vaatlusi Keskkonnaamet. Tsoneeringu moodustamisel on arvestatud keskkonnaregistrisse kantud liikide vajadusi.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatakse piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal olevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53.

Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse seaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitsekorra muutmine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamise ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsandus- ja kaevandusalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust eeldada, et ettevõtluse huvides on võimalik kasutada kaitset väärivaid loodusväärtusi (nt metsa, lubjakivi). Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud kolmeks sihtkaitsevööndiks ja kaheks piiranguvööndiks. Leebem kaitsereežiim seab ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada elupaigatüüpide ja liikide elupaikade säilimist.

Lautri või paadisilla püstitamist, pilliroo ja adru varumist, kalapüüki, ujuvvahendiga sõitmist ning veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist ei ole kaitse-eeskirjaga reguleeritud, kuna kaitsealal puuduvad veekogud, kus oleks võimalik neid tegevusi ellu viia. Samuti puuduvad kaitsealal roolad. Ka ei reguleerita uue maaparandussüsteemi rajamist või maaparandussüsteemide hoiutöid, sest kaitseala paikneb peamiselt kuivadel ja parasniisketel muldadel, kus puudub vajadus ala kuivendamiseks. Ühtlasi ei asu kaitsealal olemasolevaid maaparandussüsteeme. Lisaks ei reguleerita veerežiimi taastamist, sest kaitsealale ei jää soolasid või olulisi märgade metsade alasid, mille veerežiimi oleks vajalik taastada.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, telkida, pidada jahti, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitsealal ei ole registreeritud häirimistundlikke liike, mistõttu ei ole vajalik alal viibimist või jahipidamist oluliselt piirata. Kaitsealal on telkimine ja metsasaaduste korjamine lubatud, sest kaitse-eesmarke see ei ohusta, puuduvad aktiivselt külastatavad paigad, mis kattuvad ohustatud kooslustega. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada

keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatuga.

Lõkke tegemine on lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Lõkke tegemine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitsealal on ettevalmistatud kohaks Pakamäe sihtkaitsevööndis asuv rohumaa koos vastava külastustaristuga. Õuealad kaitsealale ei jää. Lõkke tegemise piirang on vajalik koosluste kaitseks. Alale jääb suures osas kuivi laane- ja loometsi, kuhu on võimaliku tulekahju korral raske ligi pääseda.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, piiranguvööndis ehitise hooldamiseks ning metsamajandus- ja põllumajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see võib kahjustada ala taimkatet ja seeläbi maastikuilmet. Lisaks leidub kaitsealal mitu kaitsealuste liikide kasvukohta.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisasöötä.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Tingimuste seadmine on võimalik, kui planeeritud tegevus ei

kahjusta kaitse-eesmärke.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Lipametsa, Raikküla ja Pakamäe.

Lipametsa ja Raikküla sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsaökosüsteemi ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Metsaökosüsteemi moodustab mitmesaja hektari suurune metsaväli. Loodusdirektiivi I lisa elupaigatüübid on vanad loodumetsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050). Nende metsade kaitse on otseses seoses elustiku säilitamise ning maastikuilme hoidmise ja loomisega. Koosluste säilitamine parandab ohustatud liikide seisundit.

Pakamäe sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on pinnavormi, maastikuilme, metsaökosüsteemi, kaitsealuste liikide ja nende elupaikade ning ajaloolis-kultuurilise objekti kaitse. Pakamägi on pinnavormina piirkonnas hästi tuntud. Metsane mosaiikne ala, mis eksponeerib ka avatud lubjakivipaljandeid, on esteetilise maastikuilmega. Loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüp, mida kaitstakse, on rohunditerikkad kuusikud (9050). Vööndiga kaitstakse ka mitme ohustatud liigi elupaiku.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Piiranguga ei keelata väiksemaid üritusi, kuid välistatakse suuremad kontrollimata kogunemised, millega võib kaasneda oluline häiring. Alal ei paikne tallamisõrnu koosluseid või külastuse osas probleemseid paiku, et oleks vajalik rakendada rangemaid piiranguid. Kanakulli püsielupaikades on rahvaürituse korraldamine keelatud, kuid Raikküla sihtkaitsevööndisse jääv elupaik on ümbritsetud lageraie aladega ning piirkond pole rahvaürituse korraldamiseks sobilik, et oleks vajalik keeldu eraldi sättega rakendada. Tõenäosus, et rahvaüritus avaldaks negatiivset mõju liigi heaolule, on väike, seetõttu pole piirang selles kohas proportsionaalne (vööndi suurus on 240 ha).

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Piirang on vajalik, sest kaitsealal on registreeritud mitme kaitsealuse liigi elupaiku. Suuremal rahvaüritusel võib olla oluline mõju kaitse-eesmärkidele, seetõttu soovib kaitseala valitseja olla planeeritavate tegevustega kursis ja seada vajaduse korral tingimusi liikide või koosluste kaitseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Sihtkaitsevöönditesse jääb olulisel määral majandatud ja inimese kujundatud metsi. Selleks et tagada niisugustel aladel kiirem taastumine looduslikumaks (nt häilude tekitamine), võib olla vajalik teha kujundusraieid. Tegevust saab kaitsealal planeerida, kui teadustegevus tõendab selle vajalikkust ja see ei mõjuta olemasolevaid kaitse-eesmärke olulisel määral.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Sättega mõeldakse tegevusi, mis tagavad kaitse-eesmärgiks olevatele liikide soodsama seisundi. Näiteks võib osutada vajalikuks võsa ja männi järelkasvu eemaldamine ajaloolistel lagealadel, et tagada püst-linalehikule paremad valgustingimused.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Lipametsa ja Raikküla sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate rajatiste ning Pakamäe sihtkaitsevööndis olemasolevate ehitiste hooldustööd. Lipametsa ja Raikküla sihtkaitsevööndis on teid, mis võivad vajada hooldustöid. Pakamäe sihtkaitsevööndis on lisaks olemasolevale teele ka külalistele mõeldud taristut, näiteks kinnine kuivkäimla (hoone). Teede hooldamise korral arvestatakse, et need hooldustegevused, mis olemasolevat olukorda väljaspool teed ei muuda ja mille mõjuala ei ulatu teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või tee muldkeha nõlvadest väljapoole, ei avalda kaitseala kaitse-eesmärkidele mõju ega muuda kaitseala väärtuste seisundit. Seega ei ole nendeks tegevusteks kooskõlastus vajalik. Sellisteks tegevusteks on näiteks prahi koristamine, niitmine tee servast ja teekraavi nõlvadelt (soovitame teepervesid kaitsealal niita võimalikult harva, et soodustada liigilist mitmekesisust), lume- või libedustõrje tegemine, teekatte parandamine, kruusatee hõõveldamine, olemasolevate tähispostide või teepiirete vahetamine, tähispostide paigaldamine tee muldkehasse. Samuti pole kooskõlastus vajalik otsese ohu kõrvaldamiseks, näiteks teele kukkunud puu eemaldamiseks. Umbrohu tõrjumine kemikaalidega ei ole kaitsealal lubatud. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik, kui planeeritakse tegevusi teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või muldkeha nõlvadest väljaspool (sh tee kaitsevööndis) ning veerežiimi muutvaid töid või pinnasetöid, mis võivad mõjutada kaitseala väärtusi ja muudavad olemasolevat olukorda väljaspool teed. Sellisteks tegevusteks on näiteks pinnasetööd tee kaitsevööndis, sette eemaldamine teekraavidest, puude ja põõsaste eemaldamine tee kaitsevööndist, tee servas kasvavate suurte dekoratiivsete puude või alleepuude võrade kärpimine, uute viitade, valgustuspostide või teepiirete paigaldamine. Kui tegevusega kaasneb vajadus sõita sõidukiga väljaspool teid, on selleks samuti vajalik kaitseala valitseja nõusolek.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitsealal on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, arvestades määruses sätestatud erisusi. Seega on keelatud tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna tegevuste käigus võivad hävida kaitsealused liigid ja kooslused, mille säilitamine on sätestatud kaitse-eesmärgina. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndi peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevusel ja loodusvarade kasutamisel, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele.

Sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitsealal võib osutada vajalikuks täiendava infotahvli, istepingi vms rajamine. Sihtkaitsevööndi moodustavad kooslused, kus uute objektide ehitamine on üldjuhul kahjustava toimega. Seetõttu soovib kaitseala valitseja nende tegevuste mõju enne hinnata.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on kaks piiranguvööndit: Estonia ja Raikküla-Paka. Estonia piiranguvööndi kaitse-eesmärk on pinnavormi, maastikuilme, poollooduslike koosluste, ohustatud ja haruldase metsakoosluse ning püst-linalehiku ja tema kasvukohtade kaitse. Raikküla-Paka piiranguvööndi kaitse-eesmärk on maastikuilme, poollooduslike koosluste, metsaelustiku ning püst-linalehiku ja tema kasvukohtade kaitse.

Piiranguvöönd on kaitseala oluline osa. Raikküla-Paka maastikukaitsealal ei ole see ainult puhervöönd. Piiranguvööndisse jäävate väärtuste kaitse ei ole vajalik sihtkaitsevööndina, sest piiranguvööndi kaitsekord annab kaitseala valitsejale ulatusliku kaalutusruumi kaitse-eesmärkide kaitseks. Nii ei ole võimalik näiteks poollooduslike kooslusi kahjustada, muutes kündmise teel olemasolevat kõlvikut. Selleks on nõusoleku küsimine vajalik ja kaitse-eesmärke kahjustavaks tegevuseks luba ei väljastata.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Kaitseala piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades määrusega sätestatud erisusi. Eeskätt mõeldakse, et piiranguvööndis on võimalik metsa majanduslikul eesmärgil kasutada, arvestades, et sellel tegevusel on ka piirangud. Samuti on kaitsealal lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Üle 50 osalejaga üritus on vajalik kaitseala valitsejaga kooskõlastada, et vältida kaitsealuste liikide kahjustamist või häirimist ja ohustamist. Samuti võib rohumaakooslusi ohustada pikaajaline üritus, kus osalejate arv on väga suur. Säte on vajalik, sest kaitseala valitseja soovib veenduda, et planeeritavad tegevused ei kahjustaks ala elustikku ja kooslusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rajatise püstitamine kaitseala tarbeks ning hoone püstitamine Kasearu (65402:001:0178) katastriüksusel. Piiranguvööndis on ehitustegevus lubatud juhul, kui sellega ei kahjustata kaitse-eesmärke. Kui tegevus ei kahjusta kaitse-eesmärke, hindab kaitseala valitseja ehitustegevuse sobivust planeeritud piirkonda ja seab vajaduse korral lisatingimusi loa kooskõlastamiseks. Eelduslikult ei mõjuta kuni 20 m² ja kuni 5 m kõrguse hoone rajamine väljaspool kaitse-eesmärgiks olevaid koosluseid maastikuilmet olulisel määral.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine. Maavara kaevandamine on vastuolus kavandatava ja praegu kaitse all olevate alade kaitse-eesmärkidega, mistõttu on selline tegevus alal keelatud. Maavara ei ole võimalik kaevandada, sest kaevandamisega hävitatakse haruldasi kooslusi, liike, pinnavorme ja maastikuilmet. Elupaiku kahjustatakse tõenäoliselt ka siis, kui kaevandatakse kaitse-eesmärgiks olevate kooslustega külgnevat ala. Selle tõttu muudetakse koosluste veerežiimi, keskkonna pH-d, tormikindlust jne.

Maapõueseaduse § 95 lõike 1 järgi on füüsilisest isikust kinnisasja omanikul õigus võtta maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit, setendit, vedelikku ja gaasi talle kuuluva kinnisasja piires kaevandamisloata isiklikus majapidamises kasutamise eesmärgil. Majanduslikel eesmärkidel kaevandamine eeldab suuri pinnaseteid, mis on kaitse-eesmärkidele väga ebasoodne.

Piiranguvööndis on biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine keelatud, välja arvatud põllumaal. Põllumaa on inimese poolt tugevasti mõjutatud. Selle meetmega välistatakse ohtlike ainete sattumine looduslikesse kooslustesse, mis on elustikule kahjustava toimega. Põhikaardi järgi jääb põllumaad Estonia piiranguvööndi kõige väiksemale lahustükile u 0,2 ha ulatuses. Praegu kasutatakse ala siiski rohumaana. Põhikaardi järgi ei ole seal mõistlik ala piiritleda, sest üleminekuala ei ole arusaadav. Kuna väärtused paiknevad kõrgemal pinnavormil, ei mõjuks ka põlluharimine kaitse-eesmärkidele negatiivselt.

2.5.5.4. Metsa majandamine piiranguvööndis

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud Raikküla-Paka piiranguvööndis aegjärkne ja häilraie kuni kahe hektari suuruse langina, välja arvatud elupaigatüübile puisniidud ja puiskarjamaad vastavates puistutes. Raikküla-Paka piiranguvööndis on lubatud lageraie hall-lepikus, kui hall-lepa koosseisukordaja on suurem kui 80% ning lageraie kuusikus langi pindalaga kuni 0,5 ha, kusjuures kuuseenamusega puistus ei ole lage- ja turberaie lubatud kõrvuti paiknevatel eraldistel. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raiel ühe hektari kohta jätta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alaliseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, samuti puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, kusjuures kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Pinnase kahjustamine rikub ala esteetilist väärtust ja kahjustab looduslikku taimestikku. Ühtlasi paikneb alal reljeefseid pinnavorme, mis on erosioonitundlikumad. Seetõttu on puiduvedu lubatud ainult siis, kui pinnas seda kannab.

Estonia ja Raikküla-Paka piiranguvööndis on metsade majandamine lubatud, kuid majandada tuleb selliselt, et arvestatakse erinevaid looduskaitseaspekte. Looduskaitseaduse § 2 lõige 2 ütleb, et looduse kaitsel lähtutakse tasakaalustatud ja säästva arengu põhimõtetest, kaaludes iga kord alternatiivsete, looduskaitse seisukohalt tõhusamate lahenduste rakendamise võimalusi.

Metsamaastikku ei teki looduslikul teel kunagi täiesti lagedaid alasid, selles osas ei jäljenda uuendusraie looduslike protsesse. Loodusliku häiringu korral ilmestab maastikku hõre mets, kus on pikali kukkunud puud, tüükad jms metsa struktuurielemendid. Sellise häiringuga on metsaelustik aegade jooksul kohanenud. Selleks et kaitseala ökosüsteemid funktsioneeriksid edukalt, lähtutakse samast põhimõttest. Kaitseala piiranguvööndis on majandustegevus küll lubatud, kuid sealse metsaelustiku säilitamiseks ei ole võimalik lubada ulatuslike raieid, kus keskkond muutub kiiresti ja järsult. Seega põhjustaks lageraie lubamine suurel alal maastikupildis loodusele mitteomaseid kontraste. Ulatuslike uuendusraiate järel tekivad suurtel aladel ühevanuselised ja loodusele mitteomased puistud, samuti kannatab metsaelustik.

Kaitse-eeskiri võimaldab teha raieid metsaosades, mis pole kõrge looduskaitse väärtusega. Uuendusraiet ei ole võimalik teha puisniitudel ja -karjamaadel või haruldases metsakoosluses. Kahe hektari suurune turberaie väljaspool kaitse-eesmärgiks olevaid kooslusi ei kahjusta üldjuhul maastikuilmet oluliselt ning see on lubatav. Kaitseala valitseja ei luba veerraieid, sest selle raievõttega on võimalik eraldi ühe korraga u 70% ulatuses lagedaks raiuda (n-ö ringikujuliselt). Selline lage ala kahjustab oma kuju poolest maastikuilmet ja ala esteetilisust. Ühtlasi mõjuks selline raievõte (2 ha ulatuses u 1,5 ha lage ala) negatiivselt metsaga seotud liikidele. Piklik lank suurendab oluliselt langipiiri pikkust ja mida pikem on langipiir, seda tugevam on servaeefekti mõju. Langiserv muudab elupaikade mikrokliimat (temperatuur, valgus, niiskus jms). Mitmed punase nimestiku samblike moodustavad seeneliigid ei suuda asustada peremeessubstraate seal, kus keskkonnatingimused muutuvad järsult. Rootsi lihhenoloogid on järeldanud, et metsaserva lähedus mõjutab oluliselt näiteks oksa-tuustsambliku talluse pikkust. Lisaks mikrokliima muutusele suurendavad langiservad tuulekahjustusi. Lankidelt pärinevad mitmed ohud metsalinnustikule, mis on seotud röövlusega. Näiteks eelistavad lankidel pesitseda rongad, kes söövad kaitsealuste linnuliikide mune ja poegi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud lageraie hall-lepikus, kui hall-lepa koosseisukordaja on suurem kui 80%. Raie lepikutes ei kahjusta kaitseala kaitseväärtusi, sest need asuvad peamiselt osas talu läheduses poollooduslike koosluste vahel ja kraavi kallastel (eraldis kokku 5,2 ha). Seega on need metsad inimtegevusest juba tugevasti mõjutatud. Kuna hall-lepikud paiknevad ka metsamassiividest eraldi, siis ei killusta raie metsakoosluste tervikut. Kuivõrd hall-lepad on lühiealised puistud, ei paikne nendes vana metsaga seotud liike, sellised kooslused ei ole kaitse-eesmärgiks seotud liikidele elupaigaks.

Kuusejuured paiknevad maapinnale lähedal, mistõttu ei pruugi aegjärene ja häilraie olla sellises metsas kõige otstarbekam raievõte. Tuultele avatuse tõttu kukuvad paljud kuused pikali või kahjustatakse nende juuri masinatega ning puud haigestuvad ja surevad. Kaitseala valitseja teeb metsateatise menetlemisel kaalutletud otsuse tegevuse lubatavuse üle, kusjuures maastikuilme säilitamise tarvis on vajalik vältida suurte lagedate ja hõredate alade teket. Seega ei ole kaitsealal lubatud võtted, et nii lage- kui ka turberaieid tehakse kõrvuti paiknevatel eraldistel, mille tõttu tekivad suured (üle 2 ha) uuendatavad alad, kui sellel on oluline negatiivne mõju maastikuilmele.

20 tihumeetri puidu säilitamise nõue tuleneb asjaolust, et nüüdseks on juba 30% Eesti torikseentest ohustatud. Peamine põhjus peitub selles, et metsades puudub sobiv substraat, millel kasvada. Lagupuidul ja tüügastel toituvate rähnaliste arvukus on 11 aasta jooksul kahanenud keskmiselt 25%. Täiendav säilikpuude maht toetab metsaelustiku säilimist.

Langipiirangu ja täiendava säilikpuude mahu seadmisega luuakse olukord, kus metsa on võimalik majandada, kuid selle tulem sarnaneb oluliselt rohkem looduslike protsesside jälgendamisele. Maastikuilmes toimuvad väiksemad ja järkjärgulised muutused, tekivad mitmekesised ja eri vanusega puistud. Liikidel on rohkem aega muutustega kohaneda.

Estonia piiranguvööndis ei ole uuendusraie lubatud, metsa on võimalik majandada valik- ja hooldusraietega püsimetsana. Seda seetõttu, et alal paikneb suures ulatuses ohustatud ja haruldasi taimekooslusi (puisniidud, kastikuloo-tammikud), millest on pikemalt räägitud väärtuste peatükis. Uuendusraie tähendab olemasoleva metsa asendamist uue põlvkonnaga, kuid täielik metsa asendamine ohustab sealseid väärtuseid. Kuna piiranguvööndisse jääb ka keskealisi kaseeraldisi, siis ei ole proportsionaalne määrata kogu ala sihtkaitsevööndisse. Selliste eraldiste mõõdukas majandamine ei kahjusta kaitse-eesmärke olulisel määral. Kuna uuendusraie keelamine piirab teatud juhtudel kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt, siis on võimalik tingimustele vastavalt see osa riigile müüa.

Puhtpuistuid leidub looduses harva ning lühikese eluearingiga puistud on liigivaesed ega ole loodusele omased. Kaitseala funktsioon on looduslikkuse säilitamine ja hoidmine, seega peavad metsades kasvama kodumaised liigid ja mets peab olema mitmekesine, et jälgendada võimalikult palju looduslikku olukorda. Puid võib küll istutada, kuid hooldusraiete käigus on vajalik säilitada ka lehtpuid.

3. Menetluse kirjeldus

Eelnõu ettevalmistamisele eelnes Raikküla-Paka maastikukaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse (edaspidi *VTK*) koostamine. *VTK* saadeti maaomanikele tutvumiseks 12. novembril 2019. a. 13. novembril samal aastal teavitati kodanikke *VTK*-st maakondlikus ajalehes Raplamaa Sõnumid. Ettepanekud või vastuväited paluti esitada hiljemalt 2. detsembriks 2019. a. Väljatöötamise kavatsust puudutav arutelu toimus 9. detsembril 2019. a kell 16.30 Rapla vallavalitsuses. Ettepanekud ja Keskkonnaameti seisukohad on nähtavad *VTK*-st, mille leiab keskkonnaministri 16. juuni 2020. a käskkirja nr 1-2/20/269 lisast.

Eelnõukohase määruse menetlus viidi läbi keskkonnaministri 16. juuni 2020. a käskkirjaga nr 1-2/20/269 algatatud haldusmenetluses. Kaitse-eeskirja eelnõu, seletuskirja ja kaardiga oli võimalik tutvuda avaliku väljapaneku ajal 21.04–19.05.2021 Keskkonnaametis ning Rapla ja Kehtna vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu ärajätmise ettepaneku kohta ilmus 20. aprillil 2021. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ning 21. aprillil 2021. a kohalikus ajalehes Raplamaa Sõnumid. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avaliku väljapaneku teade 19. aprillil 2021. a.

19. aprillil 2021. a saadeti maaomanikele ja huvigruppidele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu ärajätmise ettepaneku kohta. Kiri saadeti 23 eraisikule ja 18 äriettevõttele, ühingule või avalikule asutusele. Tagasiside laekus ühelt maaomanikult, ühelt eraisikult, kahelt mittetulundusühingult ning kahelt riigiasutuselt (tabel 1), kes ei pidanud avaliku arutelu korraldamist vajalikuks.

Tabel 1. Maaomanike ja huvigruppide arvamused ja ettepanekud eelnõu tutvustamisel

Ettepaneku tegija	Ettepaneku sisu	Tulemus
Ester Kangur	Ettepanek liita Raikküla-Paka maastikukaitseala külge Estonia järv ja selle lähiümbrus.	Ei arvestatud. Paisjärve ei ole vajalik eraldi kaitsta, kui see on loodud inimtegevuse tulemusel ning otsesed ohutegurid puuduvad või pole aktuaalsed. Kaitsealustele liikidele kehtib isendikaitse. Samuti kehtib Estonia järvel veekaitse-, ehituskeelu- ja piiranguvöönd.
Transpordiamet	Ettepanek jätta kavandatavast Raikküla sihtkaitsevööndist välja Raikküla-Päärdu tee (65402:002:0700) ja Lipa-Mõisamaa tee (65402:002:0710). Juhitakse tähelepanu, et Transpordiametil on vaja korraldada teehoiutöid.	Selgitatud. Geopäringu järgi ei ole teemaa ja kaitseala osas kattumist. Samuti ei kattu kaitsealaga Rapla-Järvakandi-Kergu tee (65402:001:0880). Tee äärde ei jää soostuvaid metsi, mida teekraavide hooldus võiks oluliselt mõjutada. Kui ilmneb vajadus nt mõne ohtliku puu langetamiseks, siis saab kaitseala valitseja seda lubada (rajatise hooldustööd on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud).
Riigimetsa Majandamise Keskus	Juhitakse sarnaselt VTK-le tähelepanu, et teede ehituseks on kulutatud ressursse, kuid enam ei ole võimalik metsateid kasutada, et puitu hankida ja seal metsa kasvatada.	Selgitatud. Viidatakse RMK enda kirjale, millega on tehtud ettepanek ala range kaitse alla võtta. Alale jääb mitmeid ohustatud liikide elupaiku, samuti suures ulatuses laanemetsi, mis toetavad vastava kooslusega seotud elustiku säilimist.
Maaomanik	Tulevikus soovitakse ehitada Kasearu (65402:001:0178) katastriüksusele väljapoole poollooduslikku kooslust saunahoonet, kuid eelnõu välistab hoone püstitamist. Lubada lageraiet kahe hektari ulatuses.	Arvestatud osaliselt. Eelnõud täiendatakse selliselt, et kaitseala valitsejal on võimalik kaaluda hoone püstitamise lubamist Kasearu (65402:001:0178) katastriüksusele väljapoole poollooduslikku kooslust, kui sellega ei kahjustata kaitseeesmärke olulisel määral. Keskkonnaamet ei poolda lageraie lubamist kuni kahe

		<p>hektari ulatuses, sest tegu on kaitstava loodusobjektiga, mille eesmärgiks on muuhulgas maastikuilme säilitamine. Lageraie kuusikus suuremal pindalal kui 0,5 ha koos turberaiega (2 ha) rikub maastikupilti olulisel määral ning seda ei ole võimalik kavandada.</p>
<p>Raplamaa Loodushoiu MTÜ; MTÜ Eesti Metsa Abiks</p>	<p>Täiendada kaitse-eesmärkide nimekirja. Mitte arvata kaitse alt välja kaitstavaid alasid. Liita kaitsealaga kõrge kaitseväärtusega ala (Estonia järv). Arvata kõrgete loodusväärtustega alade kaitse, mis on eelnõus piiranguvööndis, sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndi piirangud peavad olema karmimad.</p>	<p>Ei arvestatud. Oleme jätkuvalt seisukohal, et kui kooslused on kaitstud (kaitse-eesmärkidena loetletud), siis on kaitstud ka seal elavad liigid. Kõikide liikide eraldi nimetamine kaitse-eeskirjas ei ole vajalik. Keskkonnaamet on kontrollinud alasid Estonia mäe üksikobjektidel kohapeal ja veendunud, et kaitse alt välja jäetaval osal ei esine ohustatud ega haruldasi kooslusi või liike. Lisaks puudub maaomanikel huvi kunagist puudesalu taastada. Piiranguvööndis ei ole selliseid väärtusi, mis vajaksid sihtkaitsevööndi kaitsekorda. Metsaökosüsteeme kaitstakse tervikuna Raikküla, Lipametsa ja Pakamäe sihtkaitsevööndis ning väiksemal alal Estonia piiranguvööndis. Poollooduslike kooslustega seotud liigid vajavad niitmist ja karjatamist, seega ei muuda kaitsekorra rangemaks muutmine nende kaitset efektiivsemaks. Uuendusraied on lubatud seal, kus sellega ei kahjustata kaitse-eesmärke. Lindude pesituse korral ei ole metsatööd LKS järgi lubatud. Põlluharimine ja seonduv tegevus 0,2 ha ulatuses ei ohusta kaitseväärtusi olulisel määral. Prioriteetne on tagada poollooduslike koosluste järjepidev hooldatus.</p>

OÜ Eesti Killustik	Ettepanek jätta kaitseta riigiomandis olev maatükk Vardi metskond 64 (65402:002:0016) ulatuses, mis kattub Lubja lubjakivimaardla ehituslubjakivi aktiivse tarbevaru plokiga nr 24 (5,1 ha). Seire puuraugule on vajalik mootorsõidukiga ligi pääseda.	Ei arvestatud, selgitatud. Kaitseala moodustamine (kattub plokiga 24) algatati keskkonnaministri poolt, et tagada viljakatele metsakasvukohatüüpidele rangem kaitse. Algamisele eelnes vastava tööühma analüüs kõrgema väärtusega alade valikuks, lisaks toimusid ministeeriumi tasandil arutelud maardlatega kattumise osas. Raikküla piirkonna varustuskindlus hinnati tagatuks 50 aastaks, seega peetakse olulisemaks metsanduse arengukavaga (2011–2020) võetud kohustuste täitmist. Ploki 24 ulatuses levivad viljakad laanemetsad, mis moodustavad kompaktsed metsamassiivi ümbritsevate aladega, sh Natura 2000 alaga ja selle kaitse-eesmärgiks olevate elupaikadega. Lisaks on piirneval alal registreeritud mitmete ohustatud liikide elupaigad. Täpsustame, et mootorsõidukiga ligipääs puuraugule ei ole keelatud, sest tegu on kaitsekorralduslikult olulise tööga.
--------------------	--	--

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 347 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Raikküla-Paka loodusala, mis hõlmab osaliselt ka Raikküla-Paka maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Raikküla-Paka

maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Raikküla-Paka loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbriga C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Raikküla-Paka loodusala kaitse-eesmärgiks elupaigatüüp aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning liigirikkad niidud lubjarikkal mullal (6210). Samuti tehakse ettepanek eemaldada kaitse-eesmärkidest elupaigatüüp liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270).

Raikküla-Paka loodusala piir muutub. Piiri korrigeeritakse uuema põhikaardi ja katastriüksuste seisu järgi.

Loodusdirektiivi I ja II lisa kaitseväärtuste puudumise tõttu ei jää Raikküla-Paka loodusalasse edaspidi Sõmera (29201:001:0012), Harju (29201:001:1391), Lõuna-Sõeru (29201:001:1402), Põhja-Sõeru (29201:001:1373), 2921040 Kaerepere-Veehoidla tee L3 (29201:001:0426), Karla (29301:001:0227) ja Sarapuu (29201:001:1675) katastriüksus. Raikküla-Paka loodusala väheneb Romula (29201:001:0902) katastriüksuse ulatuses.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada väärtuslike metsa- ja rohumaaüksuste ning kaitsealuste linnu-, seene- ja taimeliikide elupaikade säilitamist ja nende soodsa seisundi saavutamist.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist. Määrus toetab metsanduse arengukavaga (2011–2020) võetud eesmärkide täitmist, samuti kanakulli kaitse tegevuskava eesmärke.

Raikküla-Paka maastikukaitseala on juba suures osas riikliku kaitse all, täiendava kaitse alla võetakse riigiomandis olevat maad. Seetõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju

sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud eelnõuga.

Kaitseala moodustamisel muudetakse Lubja lubjakivi maardla ploki nr 24 (katastriüksus 65402:002:0016) varu passiivseks. Plokk nr 24 ala suurus on 5,1 ha, mille tarbevaruks on hinnatud 464 000 m³.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega Rapla valla maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitseeeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäära. Sihtkaitsevööndi suurenemise tõttu laekub Rapla vallale maamaksu vähem ligikaudu 770 eurot aastas. Osalise kaitstava ala vähenemise tõttu laekub Kehtna vallale maamaksu juurde ligikaudu 10 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisaja väärtusele vastava tasu eest. Sihtkaitsevööndisse tervikuid eramaid ei tzoneeritud. Sihtotstarbelist kasutamist võidakse oluliselt piirata Estonia piiranguvööndis 0,4 ha ulatuses, kus paiknevad valmivad ja küpsed metsad.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda piiranguvööndis pindalale 19,6 ha. Toetuse määr on piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta kuni 60 eurot aastas. Erametsamaa toetusega seoses kulud vähenevad, sest kaitseala pindala väheneb selles osas.

Raikküla-Paka maastikukaitseala moodustamisega tzoneeritakse piiranguvööndist ja hoiualast sihtkaitsevööndisse kokku umbes 70,4 ha riigi metsamaad. Kaitseta maad tzoneeritakse sihtkaitsevööndisse 239,4 ha. Samas on sihtkaitsevööndisse tzoneeritud suurel määral ka raielanke ja noorendikke. Vastavalt Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutustele väheneb Raplamaa puidukasutuse tulu rangelt kaitstava metsa puhul keskmiselt 86 eurot aastas ühe hektari kohta. Piiranguvööndi metsade majandamine on olnud varem kitsendatud. Majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht on hinnanguliselt ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades range kaitsega metsa pindala suurenemist, varasemaid piiranguid ning küpse ja valmiva metsa osakaalu (u 93,7 ha), kus lähema kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv puidutulu umbes 7300 eurot aastas.

Kaitsealale ei jää täiendavaid poollooduslikke kooslusi, seetõttu selles osas kulud ei suurene.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.